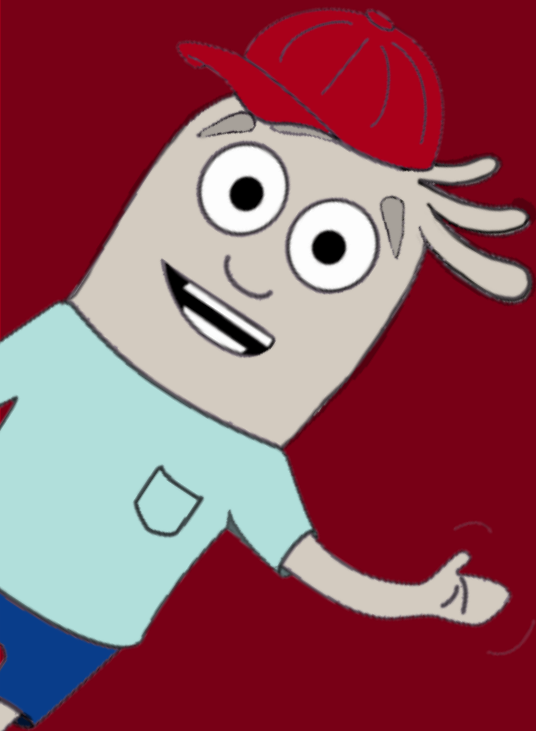

Vavddadeapmi/gahkkan skuvllas

Diehtajuohkingihpa oahpaheddjiide, váhnemiidda
ja logopedaide

Diehtujuohkingihpa vavddadeami/gahkkama birra

oahpaheddjiide, váhnemiidda ja logopedaide

Sisdoallu

Mii lea vavddadeapmi/gahkkan?	3
Oahpaheaddji mearkkašupmi	4
Vavddadeapmi – eanet go hállan-/hupmanboatka?	5
Čihkkon vavddadeapmi/gahkkan	6
Sivat ja myhtat	7
Maid oahpaheaddji sáhttá dahkat?	8
Maid logopeda sáhttá dahkat?	10
Maid váhnemat sáhttet dahkat?	11

Mii lea vavddadeapmi/gahkkan?

Li leat álki oanehaččat čilget mii vavddadeapmi/gahkkan lea. **Son gii vavddada/gahkká, diehtá juste maid áiggošii dadjat**, muhto sáhtá juste go galgá dadjat dan, oažžut váttisvuodaid dainna dan dihte go hállanrytma eahpedáhtolaččat boatkana.

Hállanboatkkas leat golbma iešvuoda. Dát iešvuodat sáhttet čuožžilit isolerejuvvon dahje oktanaga. Vavddadeapmi/gahkkan sáhtá rievddadit beaivvis beaivái ja iešguđetge áigodagain eallimis.

Gearduheamit

Sániid, stávvaliid ja jietnadagaid guhkid.
- *Mun oidnen stuora goa-goa-goa-goaskima.*

Guhkideamit

Jietnadagat mat guhkiduvvojit.
- *Mun oidnen ssssstuora goaskima.*

Darváneamit

Jietna dahje áibmorávdnji mii darvána.
- *Mun _____(darváneapmi) oidnen stuora goaskima.*

Fuomáš! Sullii 10 % buot mánáin vavddadit/gahkket. Eanaš mánát heitet vavddadit/gahkkat ovdal skuvlaagi. Sullii 1 % álbmogis vavddada/gahkká.

Oahpaheaddji mearkkašupmi

Das movt oahpaheaddjit deaivvadit ohppiiguin ja heivehit sin skuvlaárgabeaivvi, lea dábálaččat **stuora mearkkašupmi** ohppiide geat vavddadit/gahkket.

Oahpaheaddjin don dáiddát deaivat ohppiid geat vavddadit/gahkket. Vavddadeapmi/gahkkan ii soaitte álohii gullot ja leat oidnosis, muhto oahppi hástalusat soitet almmatge leat stuorrát.

Persovnnalašvuohta ja iešgovva leat lagas oktavuođas dasa movt mii hállat ja sátnádit. Ráddjehusat ja hehttehusat gulahallamis sáhttet danin váikkuhit iešgovvii ja iešáddejupmái.

Oahpaheaddjis lea dehálaš rolla das movt oahppi gieđahallá iežas váttu ja hálddaša skuvlabeaivvi sihke fágalaččat ja sosiálalaččat.

Dalle lea dehálaš ahte skuvlla bargiin leat dieđut vavddadeami/gahkkama birra ja movt sii buoremusat sáhttet heivehit dili ohppiide.

Gávna oahppi nanu beliid. Oahppái gii vavddada/gahkká, lea posiitiiva ahte earát oidnet su juogan earán go dušše son gii vavddada/gahkká. Oahpaheaddjin sáhtát leat mielde loktemin ovdan oahppi nanu beliid oahppijoavkkus. Dát sáhttá nannet su iešgova.

Vavddadeapmi/gahkkan – eanet go hállanboatka?

Movt olmmoš vásiha vavddadeami/gahkkama vuolgá olu olbmo jurdagiin, dovdduin ja guottuin.

Vavddadeapmi/gahkkan lea eanet go ovdalis namuhuvvon hállanboatkat. Mánegasat maidái **rahčēt fysalaččat** ja sis leat **deahkit čavgadat** nugo čavga deahkit čeabehis ja baksamat mat sparaidit. Earát sáhttet vásihit jietnadási rievdamá (oahppi lokte nuohta sánis masa lea darv́anan).

Movt oahppi vásiha iežas vavddadeami/gahkkama čuoheá **jurdagiidda, dovdduide ja guottuide.**

Dát sáhtta váikkuhit negatiivvalaččat ja leat ráddjejeaddjin iežas eallimii go lea sáhka oassálastimis ovdamearkka dihte skuvlii, bargui ja astoáigái. Mánegasat **garvigohtet** ja ovddidit eará sávakeahtes strategijaid vavddadeami/gahkkama oktavuodas.

Dát sáhtta boahit ovdan go garvá dihto sániid dahje dilálašvuodaid, liigelihkastagaiguin (omd. nirvumat, steampun, oaivvi šluvgin) ja deavddasániiguin (omd. eh, nugo).

Čihkkon vavddadeapmi/gahkkan

Muhtumat geat vavddadit/gahkket, nagodit **čiehkát vavddadeami/gahkkama** nu ahte iešvuodát mat gullojit ja mat dábálaččat čadnojuvvojit vavddadeapmái/gahkkamii, eai leat nu oidnosis earáide.

Sii soitet leat **unnán njálmmálaččat aktiiva** ja dávjá ožžot earáid hállat sin ovddas iešguđetge dilálašvuodain, nugo jearrat gažaldagaid luohkás dahje gávppis, dahje diŋgot biepmu restoránjas.

Sii sáhttet vásihit vavddadeami/gahkkama **seamma váttisin** go sii geain lea vavddadeapmi/gahkkan mii gullo.

Sii sáhttet geavahit ollu návccaid lonuhit sániid, ođđasit hábmet cealkagiid dahje garvit iešguđetlágan hállandilálašvuodaid. Dát lea **energijagáibideaddji** ja sáhtta váikkuhit skuvlabohtosiidda.

Lonuhit sániid ja ođđasit hábmet cealkagiid lea energijagáibideaddji ja sáhtta váikkuhit skuvlabohtosiidda.

Sivat ja myhtat

Lea ain **ollu maid mii eat dieđe** vavddadeami/gahkkama sivaid ja ovdáneami birra. Dát sáhtta leat sivva manne ain gávdnojit ollu myhtat sihke dan birra mii lea sivvan vavddadeapmái/gahkkamii ja movt vavddadeami/gahkkama sáhtta «dálkkodit».

Mii diehtit ovdamearkka dihte ahte vavddadeapmi/gahkkan *ii* čuožžil balu geažil, das ahte muhtin lea suorganan dahje ahte sis geat vavddadit/gahkket, lea vuollegis intelligeansa.

Muhtumat maid jáhkket ahte vavddadeami/gahkkama sáhtta dálkkodit go sii leat deaivan dahje gullan olbmuid birra geat iešguđetlágan strategiijaiguin leat oahppan stivret vavddadeami/ gahkkama, ja nu leat geahpedan dan vavddadeami/ gahkkama mii oidno ja gullo.

Vavddadeamis/gahkkamis lea **árbejuvvon oassi** ja dávjá leat sus maddai earát bearrašis geain leat váttut hállat njuovžilit.

Ollu maid čujuha dasa ahte muhtun vuoigŋašiid fierpmádagat, mat leat čadnon gillii ja hállamii, leat **eará ládje organiserejuvvon** sis geat vavddadit/gahkket. Mii maid jurddašit ahte **biras** sáhtta váikkuhit ja ahte vavddadeapmi/gahkkan lea dan dihte mánggabealat váddu masa váikkuhit mánga beali.

Vavddadeami/gahkkama siva ii sáhte jávkadit, muhto **fierpmádat** mii lea dan birra gii vavddada/gahkká, sáhtta váikkuhit sakka dasa movt son vásiha iežas ja iežas váttu.

Maid oahpaheaddji sáhtá dahkat?

Deháleamos maid don oahpaheaddjin sáhtát dahkat, lea oahpásmuvvat dasa movt vavddadeapmi/gahkkan sáhtá váikkuhit oahppi árgabeivái. Lea buorre álgu go leat lohkamin dán diehtogihppaga!

Gulahala ohppiin ja ovddasteddjiiguin. Jus lea vejolaš, de **ovttasbargga** logopedain.

Leat stuora erohusat das movt olbmot vásihit vavddadeami/gahkkama. Dávjá ii leat ieš vavddadeapmi/gahkkan mii lea váldováttisvuohta, muhto

ballu maid mánnán dađi mielde sáhtá ovdánahttit go oažžu mánga negatiiva vásáhusa iežas hállama/hupmama dihte. Dan dihte šaddá **stuora variašuvdna** ohppiid dárbbus heiveheapmái.

Hála/huma ohppiin váttu birra. Ságastala vavddadeami/gahkkama birra ja jeara movt don buoremusat sáhtát **heivehit** nu ahte oahppi beassá čájehit iežas máhtu ja gálggaid.

Lea dehálaš gulahallat ohppiin.

Oahpaheaddji doaibmabijuid ovdamearkkat

- Doalat buori gulahallama ohppiin. Lea dehálaš ahte oahppi váldojuvvo mielde ja beassá buktit cealkámušaid ja evttohusaid doaibmabijuide ja heivehemiide.
- Ásat dohkkeheaddji ja oadjebas luohkkálatnjabirrasa. Leage diđolaš buriid gulahallannjuolggadusaide ja ásat ráfi hupman-/hállandilálašvuođain.
- Ale ieš huma/hála nu jođánit, ja muite buriid bottuid váldit.
- Doala dábálaš čalbmeoktavuođa ja atte oadjebas fuomášumi oahppái go humat/hálat ohppiin.
- Láže dili vai oahppi gii vavddada/gahkká, dovdá iežas ráfálažžan ja oažžu dan áiggi ja fuomášumi maid dárbbáša dadjat dan maid háliida dadjat.
- Bija seamma gáibádusaid oahppái gii vavddada/gahkká go eará ohppiide, muhto daga dárbbášlaš heivehemiid ovttasráđiid ohppiin.
- Láže dili njálmmálaš oassálastimii jearramiin gažaldagaid mat mat eai gáibit guhkes ja váttes vástádusaid.
- Čájjet ahte dus leat luohttámuš ja vuordámušat oahppái. Láže dili fágalaš doaimmaide gos son gii vavddada/gahkká oidno posiitiivvalaččat. Go bargá smávit joavkkuin, de sáhhtá leat álkit eambo searvat njálmmálaččat.
- Leage diđolaš «addit» sáni ohppiide, eai leat buohkat geat «váldet» dan. Čielggat dán ohppiin sihkarastin dihte ahte oahppi ii vásit negatiiva deattu.

Maid logopeda sáhtta dahkat?

Gávdnojit iešguđetlágan vuogit movt bargat vavddademiin/gahkkamiin skuvlaagis. Dasa gullet sihke **álkes doaimmabijut** ja eambo strukturerejuvvo ja ollislaš **dikšun-programmat**.

Čuovvoleami ovdamearkan sáhtta leat bargat dainna ahte dohkkeha ja oažžu eanet dieđuid vavddadeami/gahkkama birra. Sáhtta maid bargat eastadit ja gieđahallat negatiiva jurdagiid ja dovduid vavddadeami/gahkkama

ektui, eanet fágalaš dahje sosiála oassálastin, dahje eanet kontrolla hállama badjel.

Deháleamos lea ahte ovtasráđiid mánáin, ovddasteddjiiguin ja logopedain soahpá **realisttalaš mihtomeriid** čuovvoleapmái. Ollislaš kártema vuodul sáhtta válljet lahkoneami mii lea **heivehuvvon** mánái ja logopeda gelbbolašvuhtii

Logopedalaš čuovvoleapmi skuvlaagis lea eanet vavddadeami/gahkkama gieđahallama birra go beassat eret das.

Maid váhnemat sáhttet dahkat?

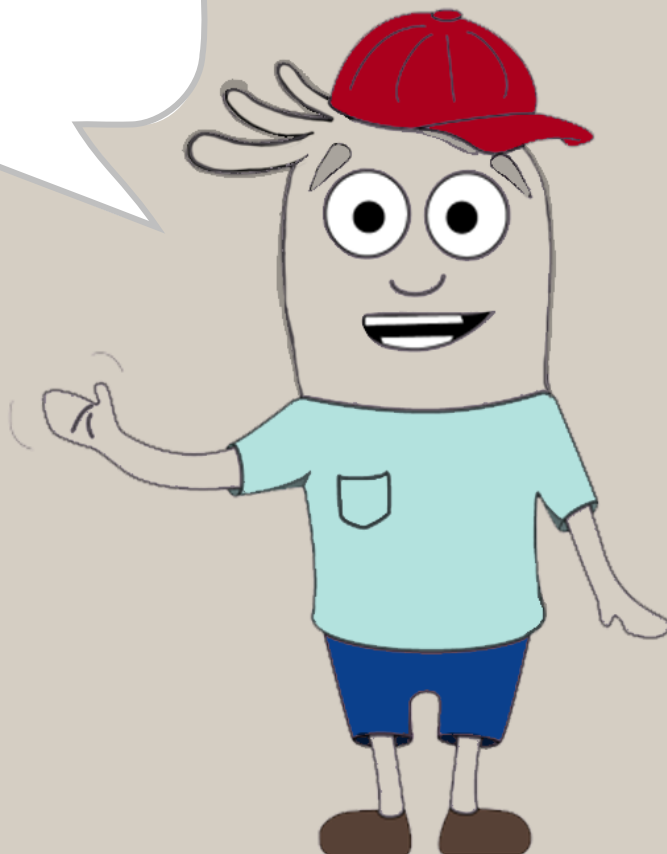
Váhnemin dus lea **dehálaš rolla** das movt oahppi gieđahallá vavddadeami/gahkkama. Mánegasat vásihit psykososiála hástalusaid mat čuožžilit vavddadeami/gahkkama oktavuođas.

Dát sáhttet bohtit eanet ja eanet oidnosii dađi mielde go mánná stuorra, ja sáhttet rievddadit iešguđetge áigodagaid ja muttuid mielde olles eallima.

Áigeguovdilis doaibmabijut

- Háhkát dieđuid vavddadeami/gahkkama birra ja movt dan bohtá ovdan ovttaskas mánás
- Dábálažžan dahkat ja láchit dili rabasvuhtii
- Leat buorre gulahallanguoibmi
- Addit mánnái doarvái áiggi (láchit mánnái saji gos sáhtta hupmat/hállat huša ja hoahpu haga)
- Buorre ja aktiiva gulahallan logopedain ja skuvllain

Buorre! Jus leat nagodan lohkat gitta
deike, de lea dus hui buorre vuodđu
veahkehit ohppiid geat vavddadit/
gahkkes!

Vavddadeapmi/gahkkan skuvllas

Dát gihpa lea oassin resursapáhkka *Vavddadeapmi/gahkkan skuvllas*. Dasa gullet máŋga ávkkálaš resurssa mat giedahallet skuvlamánáid geat vavddadit/gahkkes.

Eanet dieđut, geahča statped.no.

Statped lea ráhkadan dán ovttasbarggus Nasjonalt taleflytforumiin.

Sámegillii jorgalan: Berit Eskonsipo. Sámegeilat sisdoalu dárkkistan ja heivehan:

Marit Inger Pulk ja Lone Nergård Boine, Statped 2025.

